

e-ISSN: 2687-3583

<https://dergipark.org.tr/trad>

TRAD - Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi Sayı: 3 (Yaz 2020)

TJORS - Turkish Journal of Russian Studies Issue: 3 (Summer 2020)

Kitap İnceleme / Book Review: Onur İşçi ve Onur Önel, Rusya İmparatorluğu'nun Çöküşü: Harp Yahut İhtilal, İstanbul: Kronik, 2019, 368 s. ISBN: 978-605-7635-31-0

Yazarlar / Authors

Emre ÖZSOY

ORCID ID

0000-0001-6803-5099

Makale Türü / Type of Article: Kitap İnceleme / Book Review

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 06.05.2020

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 29.05.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2020

Tarandığı İndeksler / Abstracting & Indexing

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

DRJI

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ESJI
www.ESJIndex.org
Eurasian
Scientific
Journal
Index

EuroPub

ASOS
indeks

idealonline

Tei

Scientific Indexing Services

CiteFactor
Academic Scientific Journals

CYBERLENINKA

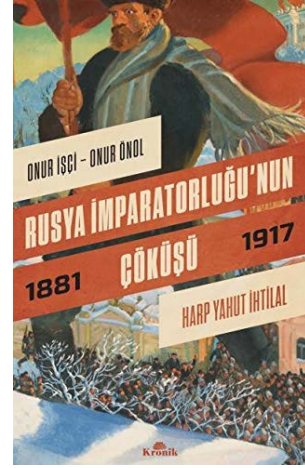

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

KİTAP İNCELEMESİ: Onur İşçi ve Onur Önel, *Rusya İmparatorluğu'nun Çöküşü: Harp Yahut İhtilal*, İstanbul: Kronik, 2019, 368 s., ISBN 978-605-7635-31-0

1917 Ekim Devrimi XX. yüzyılın en önemli hadiselerinden biri olarak dünya tarihinde yerini aldı. En basit tanımı ile Ekim Devrimi, Çarlık rejiminin sonunu getiren bir hadisedi. Öne sürdüğü argümanlar, demokrasi anlayışı ve kurmak istediği düzen, dönemin diğer devletlerinden farklı olarak sosyalizme ulaşma amacı taşıyordu. Gerek oluşum süreciyle gerekse devamında kurduğu yeni düzen ile Ekim Devrimi, dünyada hakkında çalışmaların yapıldığı önemli konulardan birisi oldu.

Türkiye'de de Ekim Devrimi'ne yönelik akademik çalışmalarda bir artışın olduğu görülmektedir. Devrimin 100. yılı münasebetiyle 2017 yılında düzenlenen sempozyumlar ve yayımlanan eserler, bu ilginin bir neticesi olarak ortaya çıktı. Yapılan çalışmalarda Ekim Devrimi pek çok yönden ele alındı. Ayrıca devrimin Türk Dünyası'na yönelik etkileri üzerinde de duruldu.¹ Türkiye'de genel olarak Rusya tarihi ve özelden Ekim Devrimi üzerine yapılan çalışmaların çoğalmasının nedenleri şöyle sıralanabilir: Sovyetler Birliği'nin çöküşünün dünya siyasetine ve bulunduğumuz coğrafyaya etkileri, Rus ve Türk milletleri arasındaki tarihi bağ, Rusya'nın yükselişi ve son dönemlerde iki ülke arasında gelişen yakın ilişkiler. Diğer taraftan Ekim Devrimi, oluşum süreci ve devamında kurduğu yeni düzen ile

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi SBE, Genel Türk Tarihi ABD, Ankara/Türkiye, E-mail: emreozsoy206@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6803-5099.

¹ Bazıları için bkz. *100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası*, ed. Yunus Koç-Mikail Cengiz, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2018); *100. Yılında Sovyet İhtilali, Gelişimi ve Bölgesel Etkileri Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Erdem Ünlen, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2019); *Ekim 1917 Sovyet İhtilali'nin Yüzüncü Yılında Türk Dünyasındaki Bağımsızlık Fikri ve Siyasî Hareketler Uluslararası Sempozyumu*, ed. Fatih M. Sancaktar-Ayna Askeroğlu Arslan-Filiz Ferhatoğlu-Cezmi Bayraktar, (İstanbul: Türk Ocakları İstanbul Şubesi-İstanbul Üniversitesi, 2017); *100. Yılında Ekim Devrimi*, haz. Gökhan Atılğan, (İstanbul: Yordam Kitap, 2017); *100. Yılında Büyük Ekim Devrimi*, ed. E. Zeynep Suda- Nevzat Evrim Önal, (İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2017).

dikkatleri üzerine çekmekle birlikte Sovyetler sonrası kurulan yeni Rusya'nın tarihsel perspektifte çözümlenmesi için de yol gösterici özelliğe sahiptir.

1917 Ekim Devrimi'nin karmaşık sürecini okuyucuya başarılı bir şekilde sunabilmek özel bir çaba istemektedir. Onur İşçi ve Onur Önol tarafından kaleme alınan "Rusya İmparatorluğu'nun Çöküşü: Harp Yahut İhtilal" adlı çalışma, özel bir çabanın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada kullanılan kaynaklar içerisinde İngilizce eserlerin büyük oranda yer tuttuğu görülmektedir. Bunun karşısında Rusça eserlerin azlığı dikkat çekmektedir. Bu haliyle çalışmada bir kısmı Rusçadan İngilizceye tercüme edilen ana kaynaklar, monografiler ve hatıralar ile Çar II. Nikolay dönemini ele alan araştırma eserleri kullanılmıştır.

İşçi ve Önol tarafından hazırlanan eser, "Giriş" ve "Son" bölümleri dışında toplamda altı bölümden oluşmaktadır. Eserin üç temel faktör üzerine inşa edildiği ve bölümlerin de buna göre şekillendiğini belirtmek mümkündür. Bunlardan birincisi Rusya'nın büyük devlet statükosunu koruma isteğidir. İkincisi yaşanan sosyal ve ekonomik gelişim ve değişime bağlı olarak rejimin buna ayak uyduramamasıdır. Son faktör ise otokrasinin korunmasında Çarların ısrarlı tutumlarıdır.²

Çalışmanın Giriş bölümünde "otokrasi" mirası üzerinde durularak bu mirasın II. Nikolay'a geçiş süreci incelenmiştir. Bu sürecin başlangıcını Çar II. Aleksandr'ın bombalı saldırı sonucu hayatını kaybetmesi oluşturmaktadır. Çalışmada, söz konusu hadisenin Çar III. Aleksandr'ın düşüncesinde ve psikolojisinde edindiği yere dikkat çekilerek onun otokratik rejime yönelişinde bu tecrübenin etkisi vurgulanmaktadır. Çar III. Aleksandr'ın otokrasiyi güçlendirmek adına polisiye ve idari tedbirleri artırması, sansür yasağını yeniden getirmesi, üniversitelere yönelik baskıları arttırması, Ortodoks Kilisesi'nin nüfuzunu kuvvetlendirmesi, Rus olmayan milletlere karşı Ruslaştırma siyaseti uygulaması ve *zemstvo* yönetiminde değişiklikler yapması bu arka plan ile açıklanmaktadır. Bunun yanında III. Aleksandr'ın otokrasiyeye inancında kilisenin ve muhafazakâr çevrelerin güçlü etkisine de yer verilmektedir.

Çalışmanın giriş kısmında ek olarak III. Aleksandr dönemi Rus dış politikası da ele alınmaktadır. Bu minvalde iç politikada otokrat Çar'ın dış politikada izlediği "Barıştıcı" misyon, Kırım Savaşı'ndan itibaren süregelen gerileyişin ve Avrupa karşısındaki yetersizliğin anlaşılmasının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Buna bağlı olarak dışarıda takip edilen barışçıl politikaya, ilerleme yolunda zaman kazanma şeklinde taktiksel bir anlam

² Onur İşçi ve Onur Önol, *Rusya İmparatorluğu'nun Çöküşü: Harp Yahut İhtilal* (İstanbul: Kronik, 2019), 17-19.

yüklenmektedir. Diğer taraftan dönemin Rusya'sında otokratik rejimin ülkeyi içte ve dışta başarıya götüreceği düşüncesine vurgu yapılmaktadır. Buna istinaden Rusya'nın büyük devletler arasındaki statükosunu koruma hedefinin yönetim tarzı ile uyummadığı ve otokrasinin bu anlamda faydasız kaldığı ifade edilmektedir.

Birinci Bölüm yeni Çar II. Nikolay'ın bir karakter tahlili ile başlamaktadır. Bu tahlilde Çar II. Nikolay'ın Çarlık Rusya'yı yönetebilecek tecrübeden, eğitimden ve bir otokratta olması gereken özelliklerden yoksun olduğu ileri sürülmektedir. Buna rağmen Çar'ın, babası III. Aleksandr'dan kendisine miras kalan otokrasiye güçlü bir şekilde sarıldığı öne çıkartılmıştır. III. Aleksandr döneminde olduğu gibi bu dönemde de sansür uygulamaları, Güvenlik teşkilatının muhalefete karşı daha etkili şekilde kullanılması ve zemstvolara yönelik olumsuz tutumlar otokrasinin güçlendirilmesi yolunda atılan adımlar olarak ele alınmıştır. Ayrıca Çar'ın otokratik yönetiminde Çariçe Aleksandra'nın büyük bir yeri olduğu belirtilerek Çar'ın reform hareketlerinden uzak kalmasında Çariçe, en büyük faktörlerden birisi olarak gösterilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde II. Nikolay'ın baskıcı yönetimi ve yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar muhalefetin büyümesi ile ilişkilendirilirken, sanayileşme yolunda Maliye Bakanı Vitte'nin önemli rolü üzerinde de durulmaktadır. Vitte döneminde her ne kadar Avrupa'daki rakiplerinin seviyesine yaklaşmasa da Rusya'nın bir ilerleme kaydettiğinin altı çizilmektedir. Bununla birlikte bu ilerlemenin işçi sınıfı üzerindeki etkisine dikkat çekilen çalışmada mevcut gelişmelerin aslında işçi sınıfını güçlendirdiği, üretim merkezlerinde daha iyi organize olmuş bir işçi sınıfı yarattığı ifade edilmektedir.

İkinci Bölümde muhalefetin artan direnci ve rejimin bu dirence yönelik artan baskısı üzerinde durulmaktadır. İç politikada otokrasinin devamı adına daha önceki dönemlerde olduğu gibi baskılar devam etmektedir. Muhalefet tarafında ise liberal ve sosyalist kanatların faaliyetleri ve onların değişime yönelik talepleri ele alınmakta, işçi sınıfının yükselişi ve artan grevler üzerinde durulmaktadır. İşçi sınıfındaki güçlenme sanayileşmede yaşanan gelişmenin bir sonucu olarak incelenirken, kaydedilen ilerlemenin daha eğitilmiş, daha duyarlı ve dünyayı takip eden şehirli bir sınıfı doğurduğuna işaret edilmektedir.

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde Rusya'nın dış politikadaki faaliyetleri kapsamında Rus-Japon Savaşına odaklanılmakta ve bu savaşın devrime giden yolda oynadığı rol üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede Çarlık Rusya'nın söz konusu savaşı zafer kazanılması halinde içerde muhalefetin sesini kesmeyi, dışarda ise Rusya'nın büyük devlet statükosunu korumayı

sağlayacak bir fırsat olarak değerlendirdiği ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte Japonya karşısında girişilen savaş ve gelen yenilginin Çarlık rejiminin sonunu getirecek bir devrim hareketine nasıl hizmet ettiği ön plana çıkartılmaktadır. Bu süreç içerisinde rejime yönelik muhalif hareketlerin ne şartlarda güçlendiği ve “Kanlı Pazar” hadisesinin devrime giden yolda nasıl bir rol oynadığı ortaya konulmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde ele alınan bir diğer mesele de 17 Ekim Manifestosu’nun (1905) gerçekten meşrutî bir yönetimi getirip getirmediği tartişmasıdır. Çar’ın haklarına bakılarak yapılan bu tartişmada 17 Ekim Manifestosu, muhalefetin kazandığı en büyük zaferlerden birisi olarak görölmekte ve otokrasinin sarsılması olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte 17 Ekim Manifestosu’nun düzeni sağlamak yerine daha karmaşık sosyal ve siyasî hadiselerin başlamasına neden olduğu vurgulanmaktadır.

Dördüncü Bölüm iç ve diş kuvvetlerin talebi ve etkisi ile kurulan meşrutî yönetime karşı yeniden otokrasinin güçlendirilmesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu anlamda yeni Başbakan Stolipin, rejimin en etkili ismi ve otokrasinin yeniden inşasında önemli bir aktör olarak görölmektedir. Yazarlara göre Birinci ve İkinci Duma’da artan muhalefet karşısında rejimin yalnız kalması, Çar ve Stolipin’i otokrasiyi koruma ve her türlü muhalefeti sindirme faaliyetinde birleştirmiştir. Bu faaliyetler çerçevesinde devrimci gruplara, üniversitelere ve azınlıklara yönelik baskı, sansür ve kilise ile iç birliğinin yanı sıra Üçüncü Duma seçimleri öncesi seçim siteminde yapılan değişim de muhalefetin kısıtlanması ve otokrasinin güçlendirilmesine yönelik adımlar olarak değerlendirilmektedir. Diş politikada ise özellikle Osmanlı Devleti’ne karşı izlenen siyaset ve Avrupa’da Üçlü İtilaf’a katılış, 1904-1905 Rus-Japon Savaşı ile edinilen tecrübenin bir sonucu olarak sunulmaktadır. Deniz, hava ve kara kuvvetlerinde yapılan düzenlemeler de bu tecrübenin bir getirisi olarak görölmektedir.

Beşinci Bölümde iç politikada muhalif hareketlerin büyümesine odaklanılırken, diş politikada Rusya’nın mecburi olarak tedbirli siyasetine dikkat çekilmektedir. Özellikle iç politikada muhalif hareketlerin büyümesinde Çarlık ailesinde yaşanan gelişmelerin etkisi ön plana çıkartılmaktadır. Bu anlamda Rasputin ve Çariçe arasındaki ilişki, Dük Mihail’in onaylanmayan bir evliliğe girişmesi toplumsal tepkiyi şiddetlendiren nedenler olarak ele alınmıştır. Diğer yandan sanayide gerçekte ilerlemenin bir kez daha işçi sınıfı üzerindeki etkinliğine dikkat çekilerek özellikle Bolşevik hareketin ilerleyişine işaret edilmektedir. Yazarların Rusya’nın diş politikası hakkındaki tespitlerinde ise bir “hazır olmama” vurgusu vardır. Birinci Dünya Savaşı’na doğru ilerlerken Rusya’nın

askeri anlamda hazırlıksız olduğu, bu savaştan başarı ile çıkmasının zor ve hatta imkânsız olduğu üzerinde durulmaktadır. Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü bir müddet daha korumak istemesi, Üçlü İttifak ile savaşa girilmesine sebep olacak girişimlerden uzak durması gibi özel çabalar, bu hazırlıksızlığın bir neticesi olarak görülmektedir. Ayrıca ekonomik anlamda da Rusya'nın savaş yükünü kaldıracabilecek maddi kaynaktan mahrum olduğu, her ne kadar ekonomide bazı gelişmeler olsa da rakipleri ile aradaki farkın hala çok büyük olduğu belirtilmektedir. Çalışmada bu farkın sistemsel ve kişisel nedenlerden kaynaklandığının vurgusu yapılmaktadır. Buna göre Rusya'nın içte ve dışta ulaşmak istediği hedeflere cevap veremeyen mevcut otokratik rejim, ülkenin geride kalışının en önemli nedenlerinden birisi olarak sunulmaktadır. Çar II. Nikolay ise imparatorluğun yönetilmesi ve otokratik rejimin başarısı için becerikli bir otokratın çok gerisinde görülmektedir.

Çalışmanın Altıncı Bölümünde Birinci Dünya Savaşı üzerinde durulmaktadır. Yazarların odaklandığı nokta, savaşla birlikte Rusya'nın sosyal, siyasî ve ekonomik olarak çöküşüdür. Bu çöküşün en büyük göstergesi olarak da 1917 Şubat Devrimi gösterilmektedir. Bununla birlikte Şubat Devrimi doğrudan savaşın bir sonucu olarak kabul edilmemektedir. Devrimin kaynağı, salt savaş olmaktan ziyade uzun ve kapsamlı bir sürecin, krizin sonucu olarak ele alınmaktadır. Ayrıca Şubat Devrimi sadece Çarlık rejimini ortadan kaldıran bir hadise olarak görülmemektedir. Bu anlamda Şubat Devrimi, Ekim Devrimine giden süreci başlatan bir hadise olarak yorumlanmaktadır.

Çalışmanın Son bölümünde Bolşeviklerin öne çıkışı, Geçici Hükümet, Kornilov'un darbe girişimi ve Ekim Devrimi konu edinilmiştir. Ekim Devrimi, Bolşeviklerin başarısının yanı sıra içteki politik durumun da bir neticesi olarak görülmektedir. Dolayısıyla eser, Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmelerini salt onların verdiği mücadelenin bir neticesi olarak değil, onları iktidara taşıyan dolaylı gelişmelerle birlikte ele almaktadır.

Çalışmanın dikkat çeken bir özelliği Çarların kişilikleri ve psikolojileri üzerinde durmasıdır. Eğer tarihin bir yönünün liderlerin kişilikleri ve psikolojilerinin getirdiği sonuçlar olduğu düşünülürse, eser özellikle Çar II. Nikolay'ın kişisel özelliklerinin konuya dâhil edilmiş olması bakımından Ekim Devrimi'ne giden süreci tüm yönleriyle ele almıştır.

Eser, doğrudan Ekim Devrimi üzerine yoğunlaşmasıyla önemli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte kullanmış olduğu sade dili akademik üslup ile birleştirmesi, devrim sürecinin karmaşık olaylarını insicamı bozmadan sunmasıyla da dikkat çekmektedir.